ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
Физика-техникалық факультеті

ДӘРІС 10 • Техникалық жүйелердің заттық-өрістік модельдері

Өнертапқыштық есептерді шешу стандарттары

Техникалық жүйелердің заттық-өрістік (ЗӨР) модельдерін түрлендіру заңдылықтары мен инженерлік шешімдер

Профессор Досболаев М.Қ. **Плазма физикасы, нанотехнология және компьютерлік физика кафедрасы**

ӘДІСТЕМАЛЫҚ НЕГІЗ

Стандарттар жүйесінің концепциясы

76

Классикалық өнертапқыштық стандарт

Г.С. Альтшуллер мектебімен жинақталған типтік шешімдер

Жүйелі модельдеу

Кездейсоқ іздеудің орнына дайын заттық-өрістік түрлендіру ережелерін қолдану.

Инженерлік бағыт

Электр энергетикасындағы физикалық процестерді реттеу және оңтайландыру.

ӨЕШТ стандарттарының 5 класы

Класс	Стандарттар тобы	Негізгі мақсаты	Саны
1-класс	**ЗӨР құрастыру және бұзу**	Толық емес жүйені толықтыру, зиянды байланысты жою	**13**
2-класс	**ЗӨР жүйелерін дамыту**	Жүйе тиімділігін арттыру және күрделі өзара әрекетке көшу	**23**
3-класс	**Жоғары және микро-деңгей**	Жүйені құрылымдық біріктіру және микро-деңгейге көшіру	**6**
4-класс	**Өлшеу және анықтау**	Физикалық шамалар мен параметрлерді жанама анықтау	**17**
5-класс	**Қолдану ережелері**	Заттарды, өрістерді және ресурстарды тиімді енгізу	**17**

Заттық-өрістік (ЗӨР) моделі

Негізгі формула:

$З_1 \leftarrow Ө \rightarrow З_2$

- **$З_1$:** Әсер қабылдайтын объект (мысалы, электрод)
- **$З_2$:** Әсер етуші құрал (мысалы, плазма)
- **Ө:** Физикалық өріс (электромагниттік, жылулық)

Заттар мен өріс арасындағы өзара әрекеттесу схемасы

2-КЛАСС СТАНДАРТТАРЫ

Заттық-өрістік жүйелерді дамыту

Күрделі жүйеге көшу

Электрлік және магниттік өрістерді қатар қолдану.

Тізбекті құрылымдар

Энергияны кезең-кезеңмен тиімді түрлендіру.

Параметрлерді үйлестіру

Резонанстық жиілікте жылу тасымалдауды оңтайландыру.

Жоғары жүйе және микро-деңгей

МАКРО ТРАНСФОРМАЦИЯ

Жоғары жүйеге көшу

Жеке құрылғы шектеулерін жою үшін оны ауқымды желілік кешенге біріктіру.

Мысал:
Реактивті қуатты қосалқы станция деңгейінде компенсациялау.

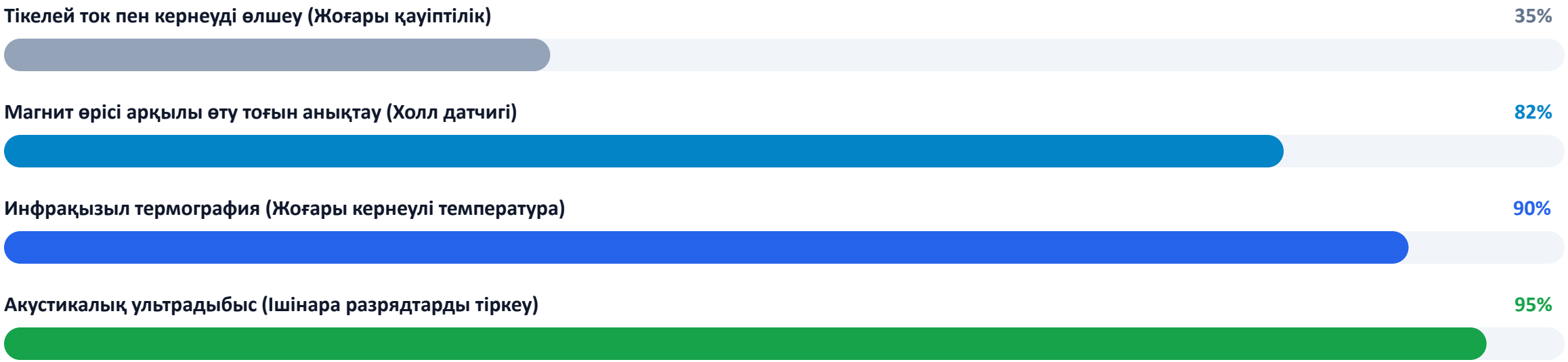
МИКРО ТРАНСФОРМАЦИЯ

Микро-деңгейге көшу

Жұмыс принципін макроқұрылымнан молекулалық және нано-деңгейге көшіру.

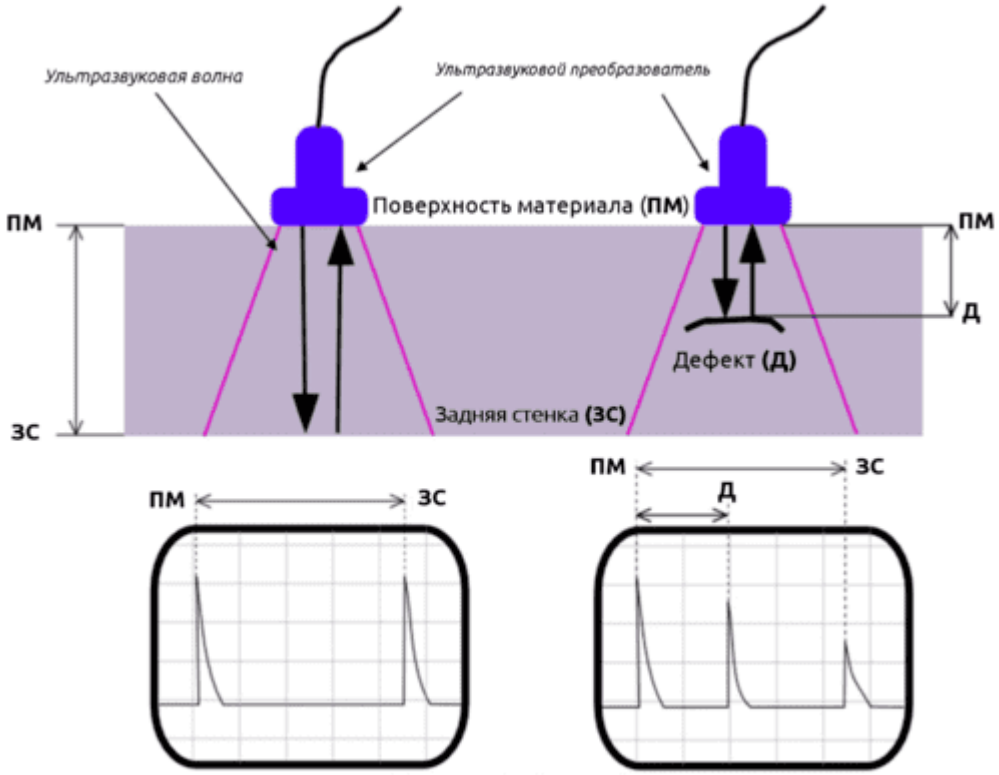
Мысал:
Нанобөлшектер арқылы диэлектриктің жылу өткізгіштігін арттыру.

Диагностикалық әдістерді салыстыру

ПРАКТИКАЛЫҚ ҚОЛДАНУ

Электр энергетикасында қолдану

1. Трансформаторды салқындату

Мәжбүрлі конвекция енгізу арқылы жылу беруді арттыру.

2. Түйіспелер эрозиясын азайту

Магнит өрісі арқылы электр доғасының орнын ауыстыру.

3. Ішінара разрядтарды анықтау

Ультрадыбыстық сигналдар арқылы оқшаулауды диагностикалау.

Есептерді шешу алгоритмі

1. Мәселені анықтау
2. Зама моделін құру
3. Кемшілікті жіктеу
4. Стандартты таңдау
5. Түрлендіру нұсқасы
6. Шешімді бағалау

ӨЕШТ стандарттары — инженерлік ізденіс аймағын қысқартып, оңтайлы бағытты айқындайтын әдістемелік құрал.

Сұрақтар мен талқылау

Назарларыңызға рахмет!